

gatufasad

5/11/13

KULTURHISTORISK
ANALYS

FÅLHAGEN 43:2, KV ROSEN

gavelfasader LILJEGATAN 3

UPPSALA KOMMUN

2014-06-04

white

Beställare

Tore Berglund
Genova Fålhagen AB
Prästgatan 13
Tel. +46 761 71 06 25
tore.berglung@genovabostad.se

Antikvarie

Jan Perotti
White Arkitekter AB
Västra Ågatan 16
Tel. +46 8 402 25 79
jan.perotti@white.se

1. Flygbild över Fålhagen från 1947. Den aktuella byggnaden är markerad med cirkel.
Foto: Upplandsmuseet.

LÄGE- OCH BESTÄMMELSER

Fastigheten Fålhagen 43:2 ligger i kvarteret Rosen i stadsdelen Fålhagen, Uppsala kommun och Uppsala län. Adressen är Liljegatan 3

Riksintresse

Kvarteret ingår i ett område (Uppsala C 40a) som är av riksintresse för kulturmiljövården. Området omfattar i princip hela centrala Uppsala och speglar i stora drag utbredning för bebyggelsen under medeltiden.

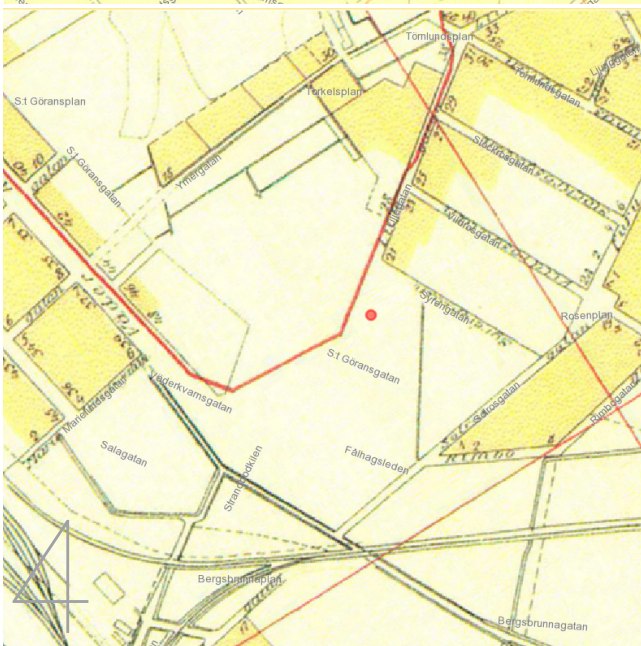
Riksintressen skyddas i enlighet med Miljöbalken 3 kap. 6 §.

Detaljplan

I gällande detaljplanen för fastigheten finns inget kulturhistoriskt skydd.

Kulturmiljöinventering

Kvarteret ingår i en kulturmiljö (U20) enligt kommunens kulturmiljöinventering. Kulturmiljön omfattar stora delar av Uppsala tätort.

1. Stadscharta från 1884.
2. Karta från 1882 som visar bebyggelsen utbredning.
3. Stadscharta från 1909.
4. Stadschartat från 1930.
4. Ekonomiska kartan från 1942.

Läget för byggnaden är markerad med röd cirkel.

FÅLHAGEN

I början av 1900-talet bestod dagens Fålhagen i huvudsak av åkermark. Bebyggelsen öster om järnvägen var blygsam och låg företrädesvis utmed Vaksalagatan och runt Vaksala torg.

Redan i mitten av 1800-talet fanns planer på att utvidga staden mot öster. Planerna utgjorde en fortsättning av 1600-talets rutnätsplan som stäckte sig från Kungsgatan till Väderkvarnsgatan, se bild 1 och 2 på föregående sida.

Uppsalas första moderna stadsplan upprättades 1881 i enlighet med 1874 års byggnadsordning, i vilken den största utvidgningen var förlagd österut. Även denna plan följde den strikta rutnätsplanen. Rutnätet levde kvar fram till 1920-talet då uppsalas nya stadsarkitekt, Gunnar Leche, tillträdde. Inledningsvis arbetade han för att fastslå framarbetade planer, men han insåg tidigt planernas brister. Rutnätsplanerna var oflexibla och för formalistiska för att svara mot ett modernt byggande.

Stora delar av rutnätsplanen för Fålhagen levde kvar i de nya planer som Leche tog fram. För att kunna hantera ett modernt byggande inom de gamla planerna löste Leche upp bebyggelsen i kvarteren och öppnade upp dem. Relationen mellan gårds- och gaturum bibehölls, avgränsning utfördes med häckar och murar, istället för byggnadskroppar. På så vis organiserades staden på nytt sätt i en äldre struktur. Dessutom kunde befintlig bebyggelse, uppförd i slutna kvarter, införlivas i den nya planen. Leches behandling av kvarterstrukturen nyttjades öster ut till Strandbokilen/Liljegatan. I dessa kvarter sker en successiv övergång, från slutna kvarter till "hus i park". Det senare är det idela som råder öster om Liljegatan.

Kv Rosen och dess omgivning

Liljegatan utgör gränzonen mellan lamellstaden och villastaden. I kvarteren öster om Liljegatan behövde inte Leche ta hänsyn till äldre planer eller bebyggelse. Här utarbetade han en trädgårdsstad med strikt form, smala gator och mycket grönytor. Kvarteret Rosen och intilliggande kvarter blev ett egnahemsområde med i huvudsak standardvillor, ritade av Leche, symmetriskt placerade utmed gatorna. Han ritade nästintill samtliga byggnader i dessa kvarter.

Mot Liljegatan uppfördes, som en övergång eller barriär mellan gatan, lamellstaden och villastaden, lägenhetshus i två våningar. Denna övergång omfattar fyra kvarter utmed gatan där liknande volymer står på rad. Byggnaden som denna kulturhistoriska analys avser är ett av dessa.

Kv Rosens plan skiljer sig något från intilliggande kvarter eftersom byggnaderna, och framför allt Liljegatan 3, ligger indragna på tomten.

Bebyggelsen utmed Liljegatan och i närliggande kvarter tillkom under en relativt kort period, samordnad till en helhet och präglad av tidig funktionalism. Trots differenser i orientering, form, storlek och senare förändringar upplevs bebyggelsen som enhetlig. Den enda byggnad som faller ur kompositionen är Coop-butiken från 1960-talet omedelbart söder om Liljegatan 3. På den tomten stod tidigare två byggnader, dels ett liknande hus som Liljegatan 3 och dels en egnahemsvilla.

Tomtindelningen för kvarteret fastställdes i augusti 1934.

1. Liljegatan 3 ligger indragen från gatan. Garaget till vänster tillkom på 1960-talet.
2. Byggnaden sett från baksidan.
3. Vy över Liljegatan.

LILJEGATAN 3

Historik

Bygglovsritningen för byggnaden, under-tecknad av Gunnar Leche, är daterad i mars 1935. Byggnaden uppfördes mellan 1935-36.

Av handlingarna att döma inreddes ett rum på vinden år 1942. Garaget norr om byggnaden uppfördes på 1960-talet. I ansökan är garaget inritat söder om byggnaden. På senare tid har takfoten och gavelsprånget fått nytt utförande, gissningsvis i samband med en takomläggning, som påverkat utseendet och upplevelsen av byggnaden. Eftersom byggnaden har en enkel utformning som bygger på volym och rytm blir även små ändringar, så som takfoten, tydliga.

Eventuella interiöra förändringar som inte omfattats av bygglov- eller anmälningsplikten har inte inventerats inom ramen för detta arbete.

Exteriör

Sockeln är slätputsad och målad mörkt gulrosa. Sockeln är i liv med fasaden som också är slätputsad och målad grön. En slätputsad list i relief och mörkare grön kullör avslutar fasaderna i överkant.

Fönstren är i huvudsak mittpostfönster och treluftsfönster med kopplade utåtgående bågar. Avvikande är trapphusets stora fönsterparti med nio luft. Karmarna är grönmålade medan bågarerna är röda.

Entréporten är en tidstypisk glasad ekport med kraftig och stilliserad putsad omfattning. På södra gaveln finns två balkonger med släta räcken. Byggnaden har ett flackt sadeltak med tvåkupigt tegel. Takfot och gavelsprång är av svart plåt.

Tomten har en enkel utformning med gräsytor, rabatter utmed fasaderna och en plattlagd gång från gatan. På tomten står några träd och mot gatan avgränsas tomten med ett lågt smidesstaket.

Arkitekturen präglas av funktionalismen, men Leche hade inte släppt 20-talsklassicismen helt. Takformen, i synnerhet den ursprungliga med gesimser på gavlarna, portalomfattningen och volymen minner om 20-talet. Formmässigt ansluter byggnaden till Leches övriga produktion från denna tid och liknande byggnader återfinns bland annat i kvarteret. Ett element som är återkommande i hans produktion är vindsfönstren.

Interiör

Nedanstående beskrivning utgår från befintligt ritningsmaterial.

Byggnaden har källare, två bostadsvåningar och vind. Källaren har en karaktäristisk inredning för egnahemshus med matförråd, tvättstuga och pannrum. Enligt ritningarna värmdes huset med kol.

Bostadsvåningarna har ett centralt trapphus med två lägenheter per våning, en 2:a med litet kök respektive en 3,5:a med litet kök. De större lägenheterna vetter mot söder och är försedda med balkong. Planen är organiserad efter ett för tiden nytt upplägg med hallen som sammanbindande länk mellan separata rum. Planlösningen var ett resultat av en utveckling och förbättring av värmesystemen, en övergången från kakelugnar till centralvärme, som skedde under 1930-talet. Med centralvärmen kunde planlösningarna organiseras friare än tidigare då rummen placerades runt murstockarna.

Badrum och WC är placerade var för sig och i mitten av byggnadskroppen, utan dagsljus, vilket också är typiskt för 30-talets arkitektur.

1. Entrépartiet är karaktärsskapande för byggnaden.
2. Ursprungliga balkonger på den södra fasaden.
3. I kvarteret finns liknande byggnader.
4. Exempel på omgivande bebyggelse, här Syrénegatan.
5. Ombyggnader i omgivningen har utförts med varierat resultat.

KULTURHISTORISKT VÄRDERING

Uppsalas Leche

Byggnaden är ritad av en för sin tid och för Uppsala viktig arkitekt. Byggnader med Leche som upphovsman är överlag betydelsefulla för staden och dess identitet. Byggnaden är representativ för arkitekten och liknande byggnader finns på flera platser i Uppsala.

Liljegatan 3 ingår som del i ett område som präglats av Leche, förutom stadplanen har han även ritat ett flertal av byggnaderna i omgivningen.

Välbevarad byggnad

De flesta byggnader i den närmaste omgivningen har genomgått förändringar av olika grad och med varierat resultat. I jämförelse är Liljegatan 3 välbevarad, såväl som volym som i utförande. Viktiga detaljer som fönster och dörrar är ursprungliga. Undantaget är takfot och gavelsprång som drar ner helhetsintrycket.

Tidstypisk arkitektur

Vid utformningen av byggnaden har det funktionalistiska geometriska idealet anmanat, men den är inte utpräglad funktionalistik utan bär spår av 1920-talsklassicismen, något som är återkommande i Leches produktion. Samtidigt är det ett tecken på en viss distans till den samtida, mer strama, arkitekturen.

Byggnaden har en ordinär arkitektur med vissa kvalitéer så som entrépartiet med trapphusfönstret och en harmonisk komposition.

Socialhistoriskt värde

Byggnaden visar på en expansiv och viktig fas i Uppsalas historia. Den visar på behovet av bostäder, egnahemsrörelsen och kommunens engagemang i bostadssituationen.

Planlösningarna speglar tidens syn på bostaden, hygieniskt tänkande och den tekniska utvecklingen.

Sammanfattning

Byggnadens värden ligger främst i dess upphovsman och dess förhållande till omgivningen. Förstärkande är att den är välbevarad. De specifika värden som byggnaden besitter är representativa och återfinns på flera platser.

Min bedömning är att den aktuella byggnaden besitter kulturhistoriska värden ur ett lokalt och stadsbildsmässigt perspektiv. Som enskilt byggnadsverk besitter den allmänna kulturhistoriska värden.

Sammanvägt är det min bedömning att det är en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

KÄLLOR

Stadsbyggnadskontoret
Upplandsmuseet

www.digitaltmuseum.se
www.uppsala.se

- Gunnar Leche - Stadsarkitekt, 2004
- Uppsalas arkitekter, arkitekternas Uppsala, 2002
- Bostadsbyggande i Uppsala 1900-1950, 1985